

Till

Högsta domstolen

Högra Handen MK Aktiebolags konkursbo, 556253-3520, ./ Norra Skogsägarna Ekonomisk förening, 794000-2665; Högsta domstolens mål nr T 2679-02

Med anledning av att Högsta domstolen berett konkursförvaltarkollegiernas förening (föreningen) tillfälle att inkomma med yttrande över aktbil 6 i rubricerat mål, anför föreningen följande.

1. Fordran i konkurs respektive massafordran

Konkurslagen (1987:672), KL, anger i 1:1 konkursinstitutets huvudsakliga syfte, nämligen att gäldenärens egendom skall tas i anspråk för betalning av borgenärernas fordringar. KL's bestämmelser skall genomgående läsas tillsammans med bestämmelserna i Förmånsrättslagen (1970:979), FRL, som anger borgenärernas inbördes rätt till betalning ur gäldenärens egendom, se FRL1:1 st 1.

Huvudregeln om vad som anses vara en fordran i konkurs framgår av KL 5:1. I en konkurs får endast en fordran som har uppkommit *innan konkursbeslutet meddelades* göras gällande om inget annat följer av KL 3:2 eller annan lag. Denna regel begränsas något i de följande bestämmelserna i 5 kap KL, men inskränkningarna saknar betydelse i detta sammanhang.

För att definiera *när* en fordran uppkommit är den vägledande synpunkten att grunden för fordran är avgörande, inte den tidpunkt då fordrans belopp kan fastställas och än mindre förfallodagen. När grunden föreligger – t ex när en skadevållande, vårdslös handling har nått en annan persons intressesfär – anses fordran ha uppkommit.¹ Bestämmelsen aktualiserar gränsdragningen mellan fordringar som berättigar till utdelning (konkursfordringar) och fordringar mot konkursboet (massafordringar).²

En borgenär med en *konkursfordran* får betalt i enlighet med förmånsrättslagens regler vid utdelningsförfarandet i konkursen.

Jämte sådana konkursfordringar förekommer *massafordringar*, dvs boets egen skuld, att utgå före all annan gäld, se KL 11:1. Bortsett från att sådan massafordran i vissa fall kan uppkomma av mer speciella skäl t ex såsom skadestånd mm, är företeelsen huvudsakligen förekommande som ett naturligt led i förvaltarens avvecklingsverksamhet kännetecknat av ett aktivt rättshandlande från boets sida. Syftet med att boet skall kunna ikläda sig sådan gäld är att boet kan behöva ingå olika affärsmässigt motiverade rättshandlingar för att åstadkomma en ändamålsenlig och förmånlig avveckling av gäldenärens egendom.³ När boet ikläder sig sådan massagäld uppträder boet som huvudregel som vilken annan fysisk eller juridisk person som helst och allmänna förmögenhetsrättsliga regler är tillämpliga på rättsförhållandet. Ur massaborgenärens synpunkt är det därvid principiellt utan betydelse att motparten är ett konkursbo, dock att en massaborgenär ofta i olika avseenden även är konkursborgenär, vilket gör

¹ Walin/Palmér, Konkurslagen, sid 403.

² KARNOV, kommentar till 5:1 KL

³ Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, 5:e uppl, sid 388 ff

det nödvändigt att noga ge akt på de båda parallella regelverken så att borgenärens båda roller inte tillåts att interferera med varandra på ett sätt som skulle kunna strida mot syftet i KL och FRL. Uppkomsten av massafordringar förutsätter i princip att grunden för dessa i tiden är att hänföra till efter konkursbeslutet.

Gränsdragningen mellan konkursfordran och massafordran är inte alltid helt lätt att göra och sådana frågeställningar har behandlats i ett flertal rättsfall, jfr NJA 1981 s 801, NJA 1966 s 241, NJA 1979 s 253 samt NJA 1999 s 617.⁴ Gränsdragningen mellan konkursfordringar och massafordringar erbjuder ofta betydande vanskligheter med avseende på ömsesidigt förpliktande kontrakt. För vissa rättsförhållanden, bl a köp, arrende och hyra har betydelsen av den ena kontrahentens konkurs i det väsentliga reglerats genom särskilda lagbestämmelser. Några generella lagregler härom finns emellertid inte och vad som gäller utanför det lagreglerade området är i avsevärd utsträckning osäkert.⁵ Det må också tilläggas att genom de senaste decenniernas rättsutveckling har olika vad som skulle kunna kallas hybrider av fordringar med massaansvar uppkommit. T ex kan antas att momsskulder upplöpande efter konkursutbrottet på pantsatta leasingkontrakt har massakarakter utan att boet kan anses ha fortsatt gäldenärens verksamhet i egentlig mening. Även i övrigt kan realisation av pantsatt egendom ge motsvarande effekt. Även inom miljölagstiftningen förekommer att boet i praktiken kan åläggas visst ansvar för gäldenärens tidigare försummelser. Kännetecknande för dessa hybrider är i allmänhet att de tillkommit efter särskilda rättspolitiska överväganden i varje enskilt fall.

Norra Skogsägarnas fordringsanspråk som är aktuellt i målet, oavsett om det härleds ur skadeståndsrättslig eller fordringsrättslig grund, hade uppkommit långt innan konkursbeslutet och är tveklöst att bedöma som en konkursfordran enligt KL 5:1. Möjligen får en reservation härför göras för det fall att anspråket skulle kunna anses förenat med en rätt att utfå viss bestämd egendom på vindikationsrättslig eller annan liknade grund, se

⁴ KARNOV, kommentar till 5:1 KL

⁵ Welamson, Konkurs, 9 uppl, sid 133

nedan. Fråga uppkommer nu om det förhållandet att fordran vid konkursbeslutet var föremål för särskild rättegång i vilken konkursboet därefter valt att inträda jämte gäldenären skall medföra att fordran upphöjs till att utgöra en massafordran.

2. Gäldenärens rådighet i konkurs

Sedan ett beslut om konkurs har meddelats, får gäldenären inte råda över egendom som hör till konkursboet enligt KL 3:1. Han får inte heller åta sig sådana förbindelser som kan göras gällande i konkursen. Genom konkursbeslutet förlorar gäldenären i princip sin legitimation, dvs. sin rättsliga förmåga att förfoga över den egendom som hör till konkursboet. Skulle gäldenären handla i strid häremot blir rättshandlingen, enligt den huvudregel som fastslås i KL 3:1, ogiltig oavsett medkontrahentens goda tro⁶, jfr dock NJA 1999 sid 777.

Gäldenären har enligt huvudregeln i princip inte rättslig förmåga att förfoga över egendom i konkurs. Han har inte heller en självständig rätt att godta fordringar som görs gällande i konkursen. Däremot har gäldenären en självständig rätt att bestrida sådana fordringar.

3. Fastställande av fordringar i konkurs

Den stadgade ordningen för prövning av fordran mot gäldenären är att fordringen prövas i utdelningsförfarandet eller, om bevakningsförfarande äger rum, att fordringen bevakas och, om den blir föremål för anmärkning, behandlas vid förlikningssammanträde. Om förlikning då inte träffas prövas fordran i en s k jävsprocess enligt reglerna i 9 kap KL. Beror en borgenärs anspråk på prövningen i en särskild rättegång skall rätten fastställa borgenärens rätt i konkursen för det belopp som kan bli bestämt genom dom i den rättegången, KL 9:16. Har ett yrkande om förmånsrätt lämnats utan anmärkning får det inte gå ut över den som enligt lag har företräde till

⁶ KARNOV, kommentar till 3:1 KL

betalning ur viss egendom, KL 9:12. Ett avgörande i en jävsprocess äger emellertid inte rättskraft utom konkursen, och detsamma gäller ett fastställt utdelningsförslag. Med hänsyn härtill har det inte ansetts möjligt att förhindra en borgenär att under konkursen fortsätta eller anhängiggöra en vanlig rättegång om fordran mot gäldenären för att i denna ordning uppnå en dom som är giltig utom konkursen.⁷ KL 9:16 förutsätter också att så kan ske.

4. Rättegång i konkurs

I KL 3:9 har givits bestämmelser om rättegång i konkurs.

KL 3:9 st 1 avser rättegång mellan gäldenären och någon annan om sådan *egendom som hör till konkursboet*. Bestämmelsen saknar aktualitet i det aktuella fallet.

I KL 3:9 st 2 regleras vad som gäller då talan *förs mot gäldenären* angående en *fordran som kan göras gällande i konkursen*. I sådan rättegång har boet tillagts befogenhet att inträda i rättegången som gäldenärens medpart. Skälet för att förvaltaren givits en sådan möjlighet torde vara att domen under olika omständigheter kan erhålla rättskraft i konkursen. Som framgår av lagrummets lydelse tar bestämmelsen endast sikte på konkursfordringar, medan tvistiga anspråk rörande massafordran får väckas i vanlig ordning enligt rättegångsbalkens bestämmelser med konkursboet som motpart. I en process rörande massafordran har gäldenären ingen behörighet att agera.

Rättskraftsproblematiken beträffande domar som rör konkursfordringar skiljer sig åt beroende på om bevakningsförfarande förekommer eller ej. Såväl Walin/Palmer som Welamson menar att när bevakningsförfarande inte förekommer har sådana domar rättskraft i konkursen.⁸ När bevakningsförfarande förekommer är frågan mer oklar. Inledningsvis må

⁷ Welamson, Konkurs, 9:e uppl, sid 107-108

⁸ Walin/Palmér sid 155 ff, Welamson, Konkursrätt. 1961. sid 288 ff

konstateras att en förutsättning för att domen överhuvud skall kunna ha rättskraft [när bevakningsförfarande äger rum](#) är att den aktuella fordran bevakas i konkursen.

[I sistnämnda fall](#) är [det](#) då enligt Welamson tydligt att om boet inträder i processen enligt KL 3:9 st 2 domen blir relevant mot boet i dess egenskap av part och sålunda normerande för borgenärens utdelningsrätt, vare sig domen meddelas före eller efter det att jävsprocess företas till handläggning. Han bedömer det också vara klart att domen inte blir relevant i konkursen om boet inte erhållit underrättelse om processen.⁹ Welamson anser såsom tveksamma endast de fall där boet vederbörligen underrättats om processen men avstått från att inträda såsom part vid sidan av gäldenären. Han bedömer att det utifrån formuleringen av bestämmelsen ligger närmast till hands att domen inte blir normerande i konkursen om den meddelas före jävsprocessens handläggning, medan motsatsen är förhållandet om den meddelas senare.¹⁰ Sistnämnda torde för övrigt följa av KL 9:16 förutsatt att rätten faktiskt fattar beslut i enlighet med lagrummet.

Welamsons resonemang tas även upp av Walin/Palmér. Walin/Palmér anser att det är klart att domen är bindande i jävsprocessen om boet inträder i processen. Om konkursboet inte inträder som part har domen möjligen endast bevisverkan i jävsprocessen.¹¹

Welamson anser vidare att det med avseende på en enskild borgenärs ställning inte rimligen bör vara så att denne blir sämre ställd om annan borgenärs utdelningsrätt slutgiltigt prövas i särskild rättegång än om detta sker i jävsprocess. Då han i jävsprocess har befogenhet att föra talan såsom självständig part bör han därför ha rätt att i särskild rättegång inträda som självständig intervenient.¹² [Beträffande skiljedom har Högsta domstolen i dom 2 januari 2003, Ö3504-1, bekräftat tidigare praxis att sådan skall](#)

⁹ Welamson, Konkursrätt, 1961, sid 294

¹⁰ Welamson, Konkursrätt, 1961, sid 294

¹¹ Walin/Palmér sid 154a och sid 712. (Uttalandet är svårförståeligt med hänsyn till den efterföljande motiveringen.)

¹² Welamsson, Konkursrätt, 1961, sid 295

jämställas med dom i allmän domstol. Högsta domstolen har dock gjort en särskild reservation för det fall att borgenären inte skulle medges rätt att intervensera i sådant skiljeförfarande.

Såvitt föreningen känner till finns inget vägledande rättsfall angående gränsdragningen för domars rättskraft när förvaltaren valt att inte inträda i processen. Det är föreningens uppfattning att konkursförvaltarna ofta till förekommande av rättsförluster på grund av den rådande osäkerheten väljer att inträda i processen om det finns skäl att anta att en dom skulle kunna komma att påverka utdelningssituationen mer påtagligt.

Föreningen har ej heller kunnat finna att det någonstans i lagförarbeten, rättspraxis eller doktrin berörs frågeställningen om boets inträde i rättegång enligt KL 3:9 st 2 skulle föranleda att konkursfordran får status av massafordran.

Beträffande boets ansvar för rättegångskostnader vid inträde i process kan noteras följande.

Vid rättegång om egendom som hör till konkursboet enligt KL 3:9 st 1 får konkursboet som angivits ovan överta gäldenärens talan. I sådant fall tillämpas beträffande boets skyldighet att svara för rättegångskostnad RB 13:7 samt RB 18:10.

I fråga om rättegångskostnaderna i KL 3:9 st 2 finns inget särskilt stadgande i lagtexten. Enligt doktrin¹³ synes följden bli att bestämmelserna i RB om ansvar för rättegångskostnad blir tillämpliga. Enligt RB 18:9 blir då gäldenären och boet i princip solidariskt ansvariga för motpartens ersättningsgilla kostnader för tiden både före och efter boets inträde, jfr även NJA 2001 s 144.

¹³ Welamson, Konkursrätt, 1961, sid 295 samt Walin/Palmér, sid 155.

Föreningen anmärker i detta avseende att det av handlingarna i målet inte framgår om bevakningsförfarande varit aktuellt i konkursen men menar att det för den principiella frågans bedömning saknar betydelse.

5. Vindikation mm

Det skulle kunna vara tänkbart att ett anspråk betecknat såsom fordran eller skadestånd ändå stödde sig på vindikationsrättslig grund eller innehöll påståenden om redovisningsskyldighet, separationsrätt eller talan om bättre rätt. Ett sådant anspråk skulle i så fall kunna avse talan jämlikt KL 3:9 st 1 eller ha sin grund i förhållanden som anges i KL 7:23 (redovisningsskyldighet). T ex borde en dom på utgivande av redovisningsmedel där talan ursprungligen riktats mot gäldenären vara bindande även för konkursboet med massaansvar om boet inträtt i processen, även om boets inträde oriktigt angivits ha skett enligt KL 3:9 st 2. Emellertid förutsätter detta att sådan egendom funnits i boets besittning samt vid konkursbeslutet varit avskild eller på annat sätt identifierbar på sådant sätt att sammanblandning med gäldenärens egendom i övrigt inte förelåg. Sedan föreningen gått igenom den skriftväxling som förevarit i domstolarna konstaterar föreningen att det inte finns några påståenden som tyder på att målet haft sådan karaktär. Inte heller finns påståenden om att sådan egendom skulle ha funnits vid konkursbeslutet.

6. Föreningens uppfattning

Den fordran som är aktuell i målet får anses utgöra en sådan fordran som kan göras gällande i konkursen i enlighet med KL 5:1. Sådan fordran skall erhålla den rätt till utdelning i konkursen som följer av KL och FRL. Den aktuella bestämmelsen i KL 3:9 st 2 om rättegång i konkurs kan inte antas ha annat syfte än att säkerställa att borgenärernas inbördes rätt till utdelning i konkursen kommer att överensstämma med FRL samtidigt som en borgenärs intresse av att erhålla en dom med giltighet även utom konkurs tillgodoses.

En ordning i linje med HovR's dom, innebärande att en konkursfordran omvandlas till en massafordran om borgenären har framgång med sin talan, medför att övriga borgenärer blir sämre ställda om processande borgenärsfordran prövas i särskild rättegång jämfört med om den prövas i jävsprocess. FRL's regelsystem kan i så fall inte upprätthållas. Konsekvenserna av en sådan ordning blir omöjliga att hantera inom det obeståndsrättsliga systemet, eftersom det skulle skapa ett mycket starkt incitament för borgenärerna att väcka talan i särskild rättegång i syfte att erhålla rättskraftiga anspråk direkt mot boet alternativt få sina fordringar godtagna utan invändningar oavsett innehåll. Konkursboet skulle tvingas att godta varje anspråk i konkursen som inte var uppenbart ogrundat. Valde konkursboet att inträda i processen skulle varje förlust för boet riskera att medföra rättsförluster för borgenärer med fordringar med förmånsrätt enligt 5§ FRL samt de borgenärer som saknade särskild förmånsrätt. Övriga borgenärer skulle tvingas till att på motsvarande sätt väcka talan för att skydda sin relativa andel i tillgångsmassan. Eftersom konkursinstitutet avser att fördela otillräckliga resurser vid konkurrerande anspråk skulle slutresultatet bli antingen fullständig godtycklighet när fordringarnas storlek fastställs alternativt att konkursboet regelmässigt blev insolvent. Några rättspolitiska överväganden som talar för att en konkursfordran på sådant sätt får ställning av massafordran kan knappast anföras och förhållandet synes ej heller ha föresvävat lagstiftaren. Med hänsyn till att hovrätten inte heller motiverat sin dom i det aktuella avseendet kan ifrågasättas om det inte är fråga om ett rent förbiseende.

Det är således föreningens uppfattning att Högra Handen MK AB's konkursbo skall befrias från betalningsskyldighet för huvudfordran enligt domen, oavsett Högsta domstolens bedömning kring fordrans existens i övrigt.

Beträffande konkursboets betalningsansvar för rättegångskostnaderna har föreningen ingen erinran, förutsatt att huvudfordran i målet bedöms föreligga.

Stockholm den 25/3 2003

Konkursförvaltarkollegiernas Förening

.....
Hans Lindell

.....
Lars Ehrstedt